

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Het ministerie van Justitie en Veiligheid
De heer prof. mr. dr. F.B.J. Grapperhaus

Betreft: Voorstel Wet seksuele misdrijven
Inbreng van Movisie
Datum: 14-08-2020

Geachte heer Grapperhaus,

Wij spreken onze dank uit voor de mogelijkheid van internetconsultatie.
Vanuit onze rol als **kennisinstituut** willen wij u, in relatie tot het aan de orde zijnde voorstel Wet seksuele misdrijven, namens Movisie (www.movisie.nl), graag het volgende meegeven:

Als kennisinstituut werken wij al jaren met een beoordelingssystematiek om professionals en vrijwilligers op een meer objectieve wijze te laten beoordelen of er in een bepaalde casus sprake is van seksueel gezond gedrag of van seksueel grensoverschrijdend gedrag – en zo ja, in welke mate. Dit leidt tevens tot een handelingsperspectief. We hebben het dan over het Vlaggensysteem (<https://vlaggensysteem.nl/>), dat oorspronkelijk is ontwikkeld door Sensoa in België (zie bijlage).

In de Richtlijn Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming wordt het Vlaggensysteem gebruikt om seksueel gedrag van jeugdigen te duiden en te beoordelen (BPSW, NIP & NVO, 2020 - zie de introductie van de richtlijn: <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/seksuele-ontwikkeling/introductie/>).

Het Vlaggensysteem is als 'goed onderbouwd' opgenomen in de databank Effectieve Sociale Interventies (zie <https://www.movisie.nl/interventie/vlaggensysteem>).

Het Vlaggensysteem behelst **criteria** om seksueel gedrag te duiden. In verband met 'consent' is het uitgangspunt bij het Vlaggensysteem dat **er alleen van consent** kan worden gesproken als er naast **wederzijdse toestemming** óók sprake is van **vrijwilligheid** en **gelijkwaardigheid**. Deze criteria worden in het Vlaggensysteem nader omschreven.

In de discussie over de nieuwe wetgeving wordt gesproken van 'tegen de wil' of 'onvrijwillige seks'. In de discussie over de vernieuwde wetgeving is het van belang om consent goed te expliciteren. Bij vermoedens van aanranding, verkrachting, seksueel misbruik moet het juridische begrip "consent" geoperationaliseerd en geëxpliciteerd worden. Strikt genomen verstaan we hieronder dat er sprake moet zijn van instemming of toestemming. Deze instemming of toestemming moet van beide (of alle betrokken) partijen komen. Naast het belang van **wederzijdse toestemming** (het allebei willen; er allebei mee instemmen), zijn er twee andere criteria van belang, die hiermee samenhangen. Namelijk **vrijwilligheid** en **gelijkwaardigheid**. Om daadwerkelijk in te kunnen stemmen is het immers noodzakelijk dat er sprake is van **vrijwilligheid**: dat er geen sprake is van dwang, drang, druk en/of manipulatie, van geweld óf dreiging met geweld, of dat er gebruik is gemaakt van een situatie of toestand waardoor iemand niet in staat was te weigeren (bijv. door middelengebruik). Ook moet er een zekere mate van **gelijkwaardigheid** in het contact zijn. Wanneer er sprake is van grote ongelijkwaardigheid kan dit van invloed zijn op wat je wel en niet doet, of accepteert. Men moet in

zekere zin aan elkaar gewaagd zijn om daadwerkelijk 'ja' te kunnen zeggen / werkelijk te kunnen instemmen.

Het Vlaggensysteem biedt criteria en richtvragen bij de criteria die zijn vertaald naar **indicatoren** voor seksueel (grensoverschrijdend) gedrag, dat gaat van gezond/positief/respectvol, naar licht tot ernstig en zeer ernstig grensoverschrijdend. Het criterium passend bij de leeftijd is onderbouwd met een normatieve lijst, die helpt om dit criterium te duiden.

Op grond van het doorlopen van alle criteria, de richtvragen die per criterium zijn geformuleerd en de indicatoren, wordt een kleur vlag toegekend. Aan elke vlag zijn richtlijnen voor het handelen gekoppeld. Dit biedt professionals en vrijwilligers handelingsperspectief. Hier zeggen zij grote behoefte aan te hebben. Dit is gebaseerd op onze connecties met het veld; Movisie heeft honderden professionals opgeleid, die het Vlaggensysteem toepassen in hun instelling.

Wij reiken u onze inbreng aan juist vanwege de tekst van de MvT. Daar waar het om **consent** gaat **dienen zoals eerder aangegeven wederzijdse toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid zoals onderbouwd in het Vlaggensysteem steeds in een adem genoemd te worden.**

We gaan op verzoek uwerzijds graag met u/uw Ministerie over het bovenstaande in gesprek. Wij begrepen dat u onlangs aan Amnesty International heeft voorgesteld binnenkort met partijen van gedachten te wisselen over de ontvangen reacties. Uiteraard worden wij vanuit onze kennisfunctie graag betrokken en geven wij graag een toelichting op onze reactie.

Met vriendelijke groet,

Mr. Marianne Verhage- van Kooten
Strategisch adviseur Sociale Veiligheid

Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken
Postbus 19129
3501 DC Utrecht

E-mailadres: m.verhage@movisie.nl

Telefoonnummer: 06 - 554 405 62

Bijlage: zie volgende pagina's

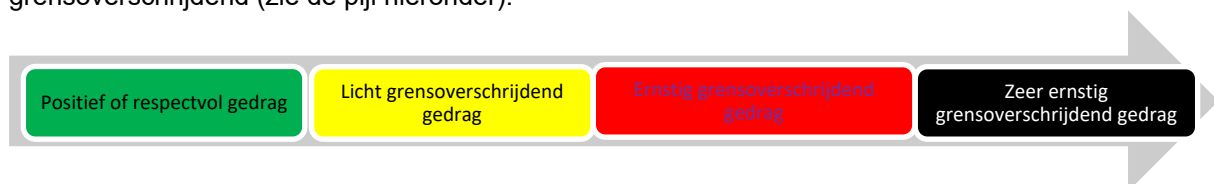
Bijlage: Vlaggensysteem: Beoordelingssystematiek en handelingsperspectief

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is een paraplubegrip, waar begrippen als seksuele intimidatie, seksueel geweld en seksueel misbruik onder vallen. Ook relatief nieuwe begrippen als shamesexting e.a. vallen eronder. Het normatieve kader van het Vlaggensysteem biedt een systematiek om objectiever¹ te kunnen beoordelen of er al dan niet sprake is van grensoverschrijdend gedrag, en de mate waarin.

1. De zes criteria in relatie tot seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarvan de eerste drie behoren tot het bepalen van consent

Uitgaande van de beoordelingssystematiek van het Sensoa Vlaggensysteem© (Frans & Franck, 2020; 2014) zijn er een aantal criteria te onderscheiden, op basis waarvan beoordeeld kan worden óf er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en zo ja, in welke mate.

Op basis van zes criteria (zie opsomming hieronder en voor toelichting op de begrippen paragraaf 6) kan bepaald worden of het gedrag positief of gezond is, of dat er sprake is van grensoverschrijdend gedrag. Afhankelijk van het aantal criteria dat 'niet oké' is en de ernst van de overschrijding kan het gedrag beoordeeld worden als positief, licht grensoverschrijdend, ernstig of zeer ernstig grensoverschrijdend (zie de pijl hieronder).

Wij spreken van **seksueel grensoverschrijdend gedrag** wanneer er een of meerdere van onderstaande zes criteria in meerdere of mindere mate in het geding zijn (*lichtgrijs gebied hieronder*). We bepalen dit door elk criterium afzonderlijk te scoren. Wanneer er *duidelijk* geen sprake is van een positieve score van de eerste drie criteria spreken we van **seksueel misbruik** (*donkergrijs gebied hieronder*).

Gradaties >	Positief/ respectvol/ gezond	Licht grensoverschr ijndend gedrag	Ernstig grensoverschr ijndend gedrag	Zeer ernstig grensoverschr ijndend gedrag
Criteria:				
1. Wederzijdse toestemming	+	±	-	--
2. Vrijwilligheid	+	±	-	--
3. Gelijkwaardigheid	+	±	-	--
4. Passend bij de ontwikkeling of leeftijd (bij kinderen en jongeren)	+	±	-	--
5. Passend bij de context of omgeving	+	±	-	--
6. Zelfrespect	+	±	-	--

¹ We gebruiken met opzet het woord - objectiever. Alleen als er sprake is van zeer duidelijk grensoverschrijdend gedrag kun je het begrip objectief gebruiken. Er is vaak sprake van een grijs gebied en er zal dan ook vaak sprake zijn van een zeker mate van subjectiviteit. Des te belangrijker is het om een zo objectief en eenduidig mogelijk beoordelingskader te hanteren.

2. Richtlijnen

Het ingewikkelde aan seksueel grensoverschrijdend gedrag, is o.a. dat het niet altijd eenduidig vast te stellen is en dat het mild, ernstig of zeer ernstig grensoverschrijdend is (gradueel). Om te bepalen of een voorval mild, ernstig of zeer ernstig grensoverschrijdend is, is het van belang een aantal richtlijnen te hanteren:

- ⇒ De ernst waarin iemand over de grens gaat; ofwel *de aard* van het voorval (een seksueel getinte opmerking is van een andere orde dan een verkrachting).
- ⇒ Eenmalig of vaker (herhaling). Let wel: een eenmalige verkrachting beschouwen we als zeer ernstig grensoverschrijdend).

Het gaat hierbij ook om *de combinatie* van ernst en herhaling.

Bijvoorbeeld:

- Als iemand eenmalig een seksueel getinte opmerking maakt (mild/licht) dan is dat anders dan een eenmalige verkrachting (zeer ernstig grensoverschrijdend).
- Licht grensoverschrijdend gedrag wat zich herhaalt, gaat van ernstig naar zeer ernstig.

Daarnaast dient bij het beoordelen van wat er plaatsvindt ook rekening gehouden te worden met *het inschattingsvermogen* van de betrokkene(n) (zie het overzicht van de indicatoren).

3. Normatieve lijst

Om het vierde criterium 'passend bij de leeftijd of ontwikkeling te duiden en te beoordelen' is er een normatieve lijst samengesteld, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Deze normatieve lijst wordt elke 5 jaar bijgesteld, naargelang de nieuwste inzichten uit onderzoek. De normatieve lijst is een tabel waarin voorbeelden van seksuele activiteiten en gedragingen per leeftijdscategorie (nul tot achttien jaar) staan beschreven. Het gedrag dat aan de lijst gekoppeld wordt, krijgt vervolgens ook een handelingsperspectief. Je leert hoe je je als (professionele) opvoeder tot dit seksueel gedrag van kinderen/jongeren kunt verhouden.

4. Indicatoren

Op grond van dat wat vermeld is in paragraaf 1, 2 en 3 zijn indicatoren ontwikkeld, die het toekennen van de vlag ondersteunen namelijk

Positief/aanvaardbaar seksueel gedrag	Licht seksueel grensoverschrijdend gedrag	Ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag	Zeer ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag
<p>Er is sprake van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - duidelijke wederzijdse toestemming; - geen enkele vorm van druk, manipulatie of dwang; - gelijkwaardigheid van de betrokkenen op het gebied van leeftijd, intelligentie en rijpheid - bij de leeftijd of ontwikkeling passend gedrag (0-18 jarigen); - gedrag dat niet aanstootgevend is voor anderen; - gedrag dat niet schadelijk is voor de persoon zelf (op fysiek, psychologisch of sociaal vlak). 	<p>Er is sprake van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eenmalig incidenteel grensoverschrijdend gedrag dat niet bedoeld is om te beschadigen; - onduidelijke wederzijdse toestemming; - lichte druk of dwang; - lichte ongelijkwaardigheid op het gebied van leeftijd, intelligentie en rijpheid; - gedrag dat niet helemaal passend is bij de leeftijd; - gedrag dat licht aanstootgevend is; - gedrag dat licht beschadigend is voor de persoon zelf (op fysiek, psychologisch of sociaal vlak). 	<p>Er is sprake van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eenmalig ernstig grensoverschrijdend gedrag; - herhaaldelijk licht grensoverschrijdend gedrag in de wetenschap dat het de ander kan beschadigen; - geen duidelijke wederzijdse toestemming; - het inzetten van manipulatie, chantage en machtsmisbruik; - grote ongelijkwaardigheid op het gebied van leeftijd, intelligentie en rijpheid; - gedrag dat bij de meeste kinderen op latere leeftijd en in een latere fase wordt geobserveerd; - gedrag dat aanstootgevend is; - gedrag dat beschadigend is voor de persoon zelf (op fysiek, psychologisch of sociaal vlak). 	<p>Er is sprake van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eenmalig zeer ernstig grensoverschrijdend gedrag; - herhaaldelijk structureel grensoverschrijdend gedrag bedoeld om de ander te kwetsen of te beschadigen; - duidelijk geen wederzijdse toestemming; - het inzetten van dreigementen, agressie, geweld of intimidatie; - erg grote ongelijkwaardigheid op het gebied van leeftijd, intelligentie en rijpheid; - gedrag dat totaal niet passend is voor de leeftijd; - gedrag dat zwaar aanstootgevend is; - gedrag dat zware fysieke, emotionele en psychologische schade tot gevolg heeft.

5. Handelingsperspectief behorend bij de desbetreffende vlag

Schematisch is hier te zien welk handelingsperspectief gekoppeld is aan welke kleur vlag.

Vlaggen	Handelingsperspectief
Groen	Accepteren, waarderen en eventueel voorlichting geven.
Geel	Begrenzen, voorlichting geven en eventueel alternatieven bieden.
Rood	Duurzaam stoppen (moreel standpunt innemen en uitleggen), bereidheid tot verandering peilen, vervolgspraak maken, veiligheidsplan opstellen, mogelijke melding/aangifte.
Zwart	Duurzaam stoppen (moreel standpunt innemen en uitleggen), bereidheid tot verandering peilen, vervolgspraak maken, veiligheidsplan opstellen, melding/aangifte.

In alle gevallen worden de positieve gedragsaspecten benoemd

6. Relatie Wet verbeterde meldcode en Vlaggensysteem

De Wet verbeterde meldcode en het Vlaggensysteem vullen elkaar aan.

De Wet biedt handvatten rond de te zetten stappen. Het Vlaggensysteem helpt bij de duiding en eenduidige beoordeling van seksueel gedrag. De Wet behelst het **wat en welke stappen**. Het VS gaat r over het **handelingsperspectief (paragraaf 5) in relatie tot de wijze van beoordelen** van gedrag (eenduidige beoordelingsystematiek – paragraaf 4).

7. Zes criteria om te bepalen of er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag²

Wederzijdse toestemming

Een eerste criterium om seksueel grensoverschrijdend gedrag te duiden, is wederzijdse toestemming, ook wel 'consent' genoemd. Dit betekent dat beide partijen met volle bewustzijn moeten instemmen. Als de ene partij de andere in het ongewisse laat, misleidt, bedriegt of overrompelt, kan je dus niet van toestemming spreken.

Vrijwilligheid

Er is sprake van vrijwilligheid wanneer iemand seksuele dingen doet of toestaat die hij/zij zelf wil. Wanneer hij/zij een ander daartoe dwingt, overhaalt of onder druk zet, spreken we over gebrek aan vrijwilligheid. Het gaat dan niet uitsluitend om gedwongen geslachtsgemeenschap, maar ook om een gedwongen tongzoen of om een andere seksuele handeling die iemand niet wil. Ook vormen van subtiele dwang en druk, zoals iemand overhalen tot seks en manipulaties waarvan jongeren zich pas

² [Bron](#). Gebaseerd op het Sensoa Vlaggensysteem® (Frans & Franck, 2010; 2014).

later bewust kunnen worden, worden hiermee bedoeld. Onvrijwilligheid kan dus gaan van verleiding, beloning en beloftes tot dreiging, chantage en geweld.

Gelijkwaardigheid

'Equality' wordt gedefinieerd als twee participanten die opereren met dezelfde graad van macht in een relatie, zonder gecontroleerd of gedwongen te worden door de ander (AACAP, 1999). Dat betekent dat er een zeker evenwicht moet zijn tussen beide partijen op vlak van onder meer leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, rijpheid, status. In een seksuele interactie moeten beide partijen aan elkaar gewaagd zijn, zodat de een de ander niet overheerst. De kans op misbruik van macht en overwicht is reëel, zelfs onbewust. De vraag hier is wanneer gebrek aan gelijkwaardigheid problematisch wordt.

Passend voor de ontwikkeling of leeftijd

Als het om kinderen en jongeren gaat (0-18 jaar) is het ook van belang te kijken of gedrag passend is voor de leeftijd of ontwikkeling. Dat betekent dat het kind of de jongere seksueel gedrag laat zien dat voor zijn of haar leeftijd of ontwikkeling verwacht kan worden. Dit gedrag wordt geïllustreerd door wat hierover in onderzoek bekend is (zie hiervoor ook de normatieve lijst van het Sensoa Vlaggensysteem[©]).

Passend bij de context of omgeving

Regels kunnen veranderen naargelang de context. De schoolcontext zal doorgaans bijvoorbeeld minder seksueel gedrag toelaten dan de thuiscontext. Gedrag is aanstootgevend als het andere mensen choqueert, tegen de borst stuit, beledigt. Vandaar dat de context waarbinnen dit seksueel gedrag zich afspeelt van belang is. In een openbare ruimte waar ook anderen aanwezig zijn, gelden de regels van de 'openbare zeden'. Meestal geldt dit voor het ontbloten van geslachtsdelen, borsten en het vertonen van expliciet seksueel gedrag (gebaren, woorden, bewegingen, tekeningen). Doet dit gedrag zich voor in intieme kring of in alle privacy, dan wordt niemand gestoord en is er geen pedagogische reactie nodig.

Zelfrespect

Met het criterium zelfrespect bedoelen we dat het van belang is dat iemand **zichzelf** geen schade berokkent. Seksueel gedrag kan schadelijk zijn op fysiek, psychologisch of sociaal vlak. Iemand kan zichzelf vernederen, pijn doen, zich begeven in risicosituaties zonder goed te weten wat de eigen wensen en grenzen zijn. Iemand kan risicoseks hebben, zich blootstellen aan gevaar en misbruik. Ook door over andermans grenzen te gaan kan iemand zichzelf schade berokkenen: er kunnen klachten worden ingediend, het schaadt de relatie, of het kan de goede naam schenden.